

Мотивація як необхідна складова опанування дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)»

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан і розвиток досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених з метою конкретизації понять **мотивація** та **мотив**. Визначено основні групи мотивів, що є основою навчальної діяльності студентів: навчально-пізнавальні мотиви, навчальні мотиви, соціальні мотиви. На основі проведених досліджень за методиками Т. Ільїної та А. Реана виявлено рівень сформованості мотивації опанування дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)». Кількість балів свідчить, що у студентів першого курсу мотивація знаходиться на межі між успіхом та не визначеністю мотиваційного полюсу. У студентів другого курсу кількість балів за ключем дає можливість побачити, що мотиваційний процес не сформований. Також визначено основні шляхи, які дають змогу викладачу вищого навчального закладу постійно забезпечувати внутрішнє мотивування з метою результативного опанування англійської мови за професійним спрямуванням.

Ключові слова: мотивація, мотив, англійська мова, професійне спрямування.

Кушмар Л. В.

Мотивация как необходимая составляющая освоения дисциплины «Английский язык для специальных целей»

Аннотация. В статье представлен обзор современных исследований отечественных и зарубежных ученых с целью конкретизации понятий **мотивация** и **мотив**. Определены основные группы мотивов, составляющих основу учебной деятельности студентов: учебно-познавательные мотивы, учебные мотивы, социальные мотивы. На основе проведенных исследований по методикам Т. Ильиной и А. Реана выявлен уровень сформированности мотивации овладения дисциплиной «Английский язык для специальных целей». Количество баллов свидетельствует, что у студентов первого курса мотивация находится на границе между успехами и определенностью мотивационного полюса. У студентов второго курса количество баллов по ключу дает возможность увидеть, что мотивационный процесс не сформирован. Также в статье определены основные факторы, учет которых позволит преподавателю вуза постоянно обеспечивать внутреннюю мотивацию с целью результативного освоения английского языка по профессиональному направлению.

Ключевые слова: мотивация, мотив, английский язык, специальные цели.

Kushmar L. V.

Motivation as the necessary component in the studying of the discipline «English for special purposes»

Summary. Introduction. The rapid pace of economic and international cooperation, implementation of international programs and increase in the information exchange, extensive use of the Internet in the professional activity promotes expansion of scientific and professional contacts, offers training opportunities and internships abroad and foreign language communication is an integral component for students of economic specialties. Knowledge of English is the high level professional competence indicator. The important role in this process is the problem of motivation in learning a foreign language by the non-linguistic higher educational institutions, including the discipline «English for special purposes».

Purpose. The purpose of this research is to consider the motivation problem of economic specialties' students in the studying of the discipline «English for special purposes» and to define factors that influence on forming of positive reasons in students' educational-cognitive activity. **Methods.** General scientific methods (analysis, synthesis, classification); sociological methods (interview, questionnaire) for the analyzing of the motivation level according to «English for special purposes»; methods of mathematical statistics in the data calculation and establishing quantitative dependence have been used. **Results.** To identify main features of motivation during the study of the discipline «English for special purposes» we conducted a survey among the first and second years students of economic specialties according to T. Il'ina and A. Rean methods. Analysis of the results enables to assert that the first-year students' motivation is on the brink between success and no certainty motivational pole. In the second year students the number of received points to the key shows that the motivational process is not formed. Both first and second year students have the external positive motivation, knowledge is not important for them because the process of mastering the discipline «English for special purposes» is not easy and often not effective. **Conclusion.** The teacher should remember that the positive motivation and strong motives for successful mastering the course «English for special purposes» by students of economic specialties occurs when the students' activity is a novelty and there is an opportunity for the independence in studying. Therefore it is necessary to use new training complexes with a completely new look and types of tasks; enable students to work independently; apply the elements of competition; involve students in the pair and group work; organize integrated lessons using modern computer technologies; attract students to participate in research projects and others.

Key words: motivation, motive, English, special purposes.

Постановка проблеми. Швидкий темп економічного та міжнародного співробітництва, здійснення міжнародних програм, стрімке збільшення обсягів і темпів обміну інформацією, широке використання мережі Інтернет у професійній діяльності сприяє розширенню наукових і професійних

контактів, відкриває можливості навчання та стажування за кордоном й іншомовне спілкування стає невід'ємним компонентом діяльності студентів економічних факультетів. Для економічних фахівців вже недостатньо просто знати англійську мову. На сьогодні особливістю опанування англійської мови є практичне оволодіння мовленнєвими або комунікативними навичками й уміннями. Це відбувається тому, що потреба у фахівцях, що володіють знаннями та вміннями фахової комунікації, стає все більш актуальною у ділових колах сучасного суспільства. Знання англійської мови є одним з показників компетентності професіонала високого рівня. Важливу роль у цьому багатогранному процесі займає проблема мотивації у процесі вивчення іноземної мови у неможливі вищих навчальних закладах, зокрема, англійської мови за професійним спрямуванням, що і зумовлює **актуальність роботи.**

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою вивчення природи мотивів є праці В. Асєєва, Є. Ільїна, М. Матюхіної, Г. Щукіної та ін., зв'язки мотивів із психічними процесами, емоціями та почуттями, індивідуальними особливостями суб'єктів учіння – роботи М. Алексєєвої, К. Альбуханова-Славської, В. Мерліна та ін. Зроблено спроби дослідити шляхи і методи формування мотивів навчальної діяльності – праці М. Алексєєвої, В. Богословського, А. Маркової, М. Якобсона та ін. Досліджувалися мотиваційні компоненти навчальної діяльності студентів – роботи Т. Левченко, М. Левочки, І. Красноголової, П. Козика та ін. Проте виникає необхідність аналізу тих аспектів, які мало досліджені, зокрема, підвищення рівня мотивації на уроках англійської мови за професійним спрямуванням серед студентів економічних спеціальностей.

Мета статті – розглянути проблему мотивації студентів економічних спеціальностей на заняттях з предмета «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» та визначити чинники, які впливають на формування позитивних мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Для досягнення мети були поставлені завдання: проаналізувати сучасний стан і розвиток досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених з метою конкретизації понять „мотивація” для студентів; визначення показників рівнів сформованості мотивації щодо вивчення англійської мови за професійним спрямуванням у студентів економічних спеціальностей.

З метою уточнення сутності та змісту поняття *мотивації* нами було використано загальнонаукові методи (аналіз, узагальнення, систематизація). Для аналізу визначення пріоритетності мотивування щодо вивчення англійської мови за професійним спрямуванням – соціологічні (бесіда, анкетування). Методи математичної статистики було застосовано під час

підрахунку отриманих даних і встановлення кількісних залежностей.

Наукова новизна полягає в тому, що на основі отриманих результатів визначено рівні мотивування вивчення англійської мови за професійним спрямуванням, врахування яких викладачем підвищить рівень опанування дисципліни «АМПС» студентами економічної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні роки питанням мотивації навчальної діяльності студентів приділяється особлива увага, оскільки вона свідчить про якість навчальної діяльності, рівень професійної підготовки. Вплив мотивації визначає світоглядну позицію особистості, внутрішній емоційний стан та адекватну оцінку ситуації.

До поняття *мотивація* входить цілий комплекс аспектів, під якими розуміється система спонукань: мотиви, потреби, інтереси, прагнення, цілі, потяги, мотиваційні установки (диспрозії), ідеали [4]. І. Зимова, А. Леонтьєв, А. Маслоу під мотивацією розуміли систему спонукання імпульсів, спрямованих на навчальну діяльність, у разі позитивної установки викладача, на більш глибоке вивчення іноземної мови, її вдосконалення і прагнення розвивати потреби пізнання іноземної мовленнєвої діяльності [5].

Мотиви – спонукальні причини дій, вчинків людини; це поняття, яке пояснює, чому людина робить те, що вона робить. Класифікація мотивів навчання включає такі основні групи: мотиви, закладені в самій навчальній діяльності: навчально-пізнавальні мотиви, пов'язані зі змістом навчальної діяльності, які спонукають студентів на занятті пізнати нові факти, опанувати не тільки теоретичні знання й узагальнені способи дій, проникати в сутність явищ; навчальні мотиви, пов'язані з процесом навчання, які спонукають до виявлення інтелектуальної активності, подолання перешкод в процесі розв'язання поставлених викладачем завдань. Мотиви, пов'язані з тим, що лежить поза самою навчальною діяльністю: соціальні мотиви, що пов'язані як з офіційним, так і з неофіційним статусом студента в академічній групі та відображають суспільну значущість навчання. Серед соціальних мотивів виділяють підгрупу комунікативних мотивів (пов'язаних із намаганням особистості до утвердження в колективі): самовдосконалення, самовиховання, готовності до боротьби за честь групи, до конкуренції за глибину знань з улюбленого навчального предмета, мотив соціального престижу, мотив соціальної ідентифікації, мотив спілкування, тощо; професійні (відображають значущість навчальної діяльності для оволодіння майбутньою професією); мотиви самовизначення (розуміння значущості знань для майбутньої професії і постійне самовдосконалення у цьому напрямку); утилітарні (особиста вигода, благополуччя після закінчення вищого на-

Опитувальник (за методикою Т. Ільїної)

Мотив	Місце в рейтингу – I курс	Місце в рейтингу – II курс
Знання	1 – 0 2 – 15 3 – 4	1 – 0 2 – 4 3 – 14
Оволодіння професією	1 – 10 2 – 2 3 – 7	1 – 2 2 – 12 3 – 2
Отримання диплому	1 – 9 2 – 2 3 – 8	1 – 16 2 – 1 3 – 1

вчального закладу); вузькоособистісні мотиви: прагнення одержати схвалення та позитивні оцінки (мотивація благополуччя); бажання бути лідером та зайняти гідне місце в групі (престижна мотивація); негативні мотиви (мотиви, які для своєї стимуляції орієнтують викладача на використання стимулів, супроводжуваних негативними емоціями), що перешкоджають навчанню: прагнення уникнути прикростей із боку викладачів, батьків (мотивація запобігання прикростей); нестійкість – мотиви швидко задовольняються, і без підтримки можуть згаснути і більше не відновитися; слабка узагальненість, тобто охоплюють один чи кілька навчальних предметів, які об'єднані за зовнішніми ознаками; орієнтування студентів найчастіше на результат навчання, а не на способи навчальної діяльності, внаслідок чого іноді до кінця навчання у навчальному закладі не складається інтерес до подолання труднощів у роботі.

А. Дусавицький зазначає, що навчальна діяльність студентів у вищих навчальних закладах можлива, якщо в її основі лежать мотиви, які відповідають прямим продуктам цієї діяльності – теоретичним знанням. Такими мотивами є теоретичні за змістом, навчально-професійні інтереси. Вчений вважає, що саме теоретичні (тобто спрямовані на пізнання способу існування предмета чи явища, принципу його пояснення). Якщо такі інтереси відсутні або вони недостатньо розвинені, навчальною діяльністю студента керують інші мотиви: прагнення отримати вищу освіту взагалі (тобто диплом) [2].

Для виявлення рівнів і факторів мотивації та видів мотивів під час вивчення предмета «АМПС» нами було проведено анкетування серед студентів економічних спеціальностей першого та другого років навчання за декількома методиками:

I. Методика вивчення мотивації навчання у вищому навчальному закладі Т. Ільїної включає три шкали: 1. Набуття знань (прагнення до набуття знань, допитливість); 2. Оволодіння професією (прагнення оволодіти професійними знаннями та сформувати професійно важливі якості); 3. Отримання диплома (прагнення отримати диплом при формальному засвоєнні знань, прагнення до пошуку обхідних шляхів при складанні іспитів та заліків).

Аналіз отриманих даних за методикою Т. Ільїної (табл. 1) показує, що для студентів першого курсу домінуючим є *оволодіння професією*, друге місце займає *отримання диплома*. Для студентів другого курсу домінуючим є *отримання диплома*, *оволодіння професією* є зовсім не суттєвим. Щодо *набуття знань*, то таке явище взагалі не цікавить студентів.

Завжди можна виділити мотив, що займає домінуюче положення. Такий мотив, як правило, стає смислоутворюючим, тобто визначає загальну спрямова-

ність навчальної діяльності, її місце в системі відношень і цінностей людини. Інші мотиви займають підпорядковане положення, виконуючи функцію додаткових стимуляторів навчання. У період навчання нерідко відбувається зміна домінуючого мотиву: раніше підпорядкований мотив може стати домінуючим і смислоутворюючим. Питання про те, який мотив є домінуючим, має важливе значення для характеристики навчального мотиву як дидактичної умови формування навчальної діяльності. Якщо домінує зовнішня мотивація, переважають зовнішні, утилітарні мотиви, змістовно не пов'язані з цілями навчальної діяльності, навчання набуває формального характеру [4]. Зміни мотивування можна простежити під час аналізу результатів за методикою Т. Ільїної: так для студентів пріоритетним є *оволодіння професією*, а от на другому курсі перше місце посідає *отримання диплому*.

II. Методика А. Реана для визначення сформованості мотивів навчально-пізнавальної діяльності у студентів [1]. Студенти повинні були відповісти на наступні запитання «ТАК» або «НІ».

За кожну відповідь, яка збіглася з «ключем», дається 1 бал (ключ: «Так» – 1, 2, 3, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 16, 18, 19, 20; «Ні» – 4, 5, 7, 9, 13, 15, 17). Отримані бали підраховуються. Кількість балів 1–7 вказує на *мотивацію страху поразки*, кількість балів 14–20 свідчить про *мотивацію успіху*, кількість балів 8–13 вказує на те, що мотиваційний полюс не сформований.

Кількість отриманих балів (табл. 2) дає можливість стверджувати, що у студентів першого курсу мотивація знаходиться на межі між успіхом та невизначеністю мотиваційного полюсу. У студентів другого курсу кількість отриманих балів за ключем свідчить, що мотиваційний процес не сформований.

Відповідно до запропонованої С. Ісаєнко таблиці (табл. 3), щодо рівнів та критеріїв сформованості мотивацій навчально-пізнавальної і професійної діяльності [3, с. 58 – 60], нами було визначено рівні

Опитувальник (за методикою А. Реана)

№	Мотив	I курс		II курс	
		ТАК	НІ	ТАК	НІ
1	Включаючись до роботи, я зазвичай налаштований оптимістично, сподіваюсь на успіх	19	-	13	5
2	Зазвичай я дію активно	12	7	11	7
3	Я схильний до прояву ініціативи	7	12	5	13
4	При необхідності виконання відповідальних завдань я намагатимусь знайти причини, щоб відмовитися	6	13	5	13
5	Часто обираю крайнощі: або дуже легкі завдання, або ж такі, що є недосяжними	9	10	6	12
6	При зустрічі з перешкодами я, як правило, не корюся, а шукаю шляхи їх подолання	17	2	17	1
7	Коли успіх змінюється неуспіхом, я схильний до перебільшення своїх успіхів	4	15	4	14
8	Результативність діяльності залежить від мене, а не від чийогось контролю	17	2	17	1
9	Коли я мушу виконувати складне завдання, а часу обмаль, я працюю значно гірше, повільніше	7	12	11	7
10	Я зазвичай наполегливий в досягненні своєї мети	15	4	16	2
11	Зазвичай я планую своє майбутнє не тільки на декілька днів, але й на місяць, на рік уперед	10	9	10	8
12	Я завжди думаю, перш ніж ризикнути (піти на ризик)	16	3	11	7
13	Я не дуже наполегливий в досягненні мети, особливо якщо мене ніхто не контролює	7	12	15	3
14	Надаю перевагу середнім або дещо завищеним за складністю завданням, але таким, що є досяжними	16	3	9	9
15	Якщо я зазнав поразки і завдання не виходить, то я зазвичай втрачаю до нього інтерес	6	13	5	13
16	Коли успіх змінюється неуспіхом, я схильний до перебільшення своїх поразок	3	16	7	11
17	Я планую своє майбутнє лише на найближчий час	9	10	7	11
18	В умовах обмеженого часу результативність моєї діяльності, як правило, підвищується, навіть якщо завдання досить складне	12	7	9	9
19	Я зазвичай не відмовляюся від поставленої мети в разі поразки на шляху до її досягнення	18	1	14	4
20	Якщо я сам вибрав собі завдання, то в разі поразки в його виконанні його привабливість для мене зростає	14	5	13	5

Таблиця 3

Рівні та критерії сформованості мотивації навчально-пізнавальної і професійної діяльності

Рівні сформованості мотивації	Критерії сформованості мотивації	Кількість балів (за методикою А. Реана)
високий	сформована внутрішня мотивація	14–20 балів
достатній	переважає зовнішня позитивна мотивація	11–13 балів
середній	переважає зовнішня негативна мотивація	8–10 балів
низький	переважає внутрішня негативна мотивація	1–7 балів

мотивування: у студентів як першого, так і другого курсу рівень сформованості мотивації є достатній – переважає зовнішня позитивна мотивація. Хоча в студентів першого курсу мотивація знаходиться на межі між зовнішньою позитивною та внутрішньою.

Наш досвід засвідчує, що опанування англійської мови за професійним спрямуванням у вищих нелінгвістичних навчальних закладах має свою специфіку – воно починається в аудиторії, проте студенти не завжди усвідомлюють доцільність вивчення дисципліни; немає чіткої обґрунтованості цілей і набору умінь, якими повинен володіти фахівець. Постає питання про формування позитивної мотивації оволодіння англійською мовою в процесі професійної підготовки, підвищення в структурі мотивів студента питомої ваги внутрішньої мотивації. З цієї метою необхідно: враховувати запити, інтереси і прагнення студентів; змінювати методи і прийоми навчання; залучати студентів у колективну діяльність через організацію роботи в групах, ігрові та змагальні форми, взаємоперевірку, колективний пошук вирішення проблеми, прийом «метод проб і помилок», надання студентам допомоги один одному; заохочувати різними методами до зростання впевненості студентів у своїх силах, що буде сприяти посиленню внутрішньої мотивації; постійно стежити за досягненнями у навчанні та відзначати їх; постійно займатися розвитком якостей, що лежать в основі розвитку пізнавальних здібностей студентів; інтегрувати знання, пов'язуючи теми предмета з іншими навчальними дисциплінами,

збагачуючи знання, розширюючи кругозір студентів; з'ясувати, що є причиною низької мотивації студентів.

Висновки і перспективи. Проаналізувавши процеси мотивування під час опанування англійської мови за професійним спрямуванням та визначивши рівень мотивації, можемо стверджувати, що у студентів першого та другого курсів переважає зовнішня позитивна мотивація, для них не головне отримання знань, а тому процес опанування дисципліни «АМПС» є не легким і досить часто не результативним. Викладач повинен пам'ятати – існує багато чинників, що впливають на спонукання до дії конкретного студента: інтерес до предмета, сприйняття його повноцінності, загальне бажання виконувати поставлені завдання, упевненість в собі, відчуття власної гідності, терпіння та наполегливість, тому розвиток у студентів відчуття

впевненості та успішності, можливість встановлювати важкі, але досяжні цілі, створювати атмосферу конкурентності, регулювати підбір завдань так, щоб постійно мати оптимальну внутрішню мотивацію, є необхідним для успішного опанування дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» студентами економічних спеціальностей. Викладач повинен пам'ятати, що позитивна мотивація виникає у тому випадку, коли діяльність є новизною та присутня можливість для прояву самостійності. Тому варто використовувати нові навчально-методичні комплекси з абсолютно новим виглядом і типами завдань, давати можливість студентам працювати самостійно, застосовувати елементи змагань, включати студентів до парної та групової роботи, проводити інтегровані заняття, застосовувати ігрові технології, сучасні комп'ютерні технології, наочно орієнтовані середовища; залучати студентів до участі в науково-дослідних проектах та ін.

Перспектива подальших досліджень передбачає розширення кола опитуваних студентів різних спеціальностей з метою виявлення рівнів мотивування опанування «Англійської мови (за професійним спрямуванням)» та пошуку ефективних шляхів вивчення дисципліни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бордовская Н. В. Педагогика : уч. для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб. : Питер, 2001. – 304 с.
2. Дусавицкий А. К. Мотивы учебной деятельности студентов : учеб. пособие / А. К. Дусавицкий. – Харьков : ХГУ, 1987. – 55 с.
3. Ісаєнко С. А. Формування професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей засобами іноземної мови : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ісаєнко Світлана Анатоліївна ; Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2009. – 226 с.
4. Тригуб І. П. Мотивація студентів як один із основних факторів успішної професійної підготовки / І. П. Тригуб // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ст. : <http://naub.oa.edu.ua/2014/motyvatsiya-studentiv-yak-odyn-iz-osnovnyh-faktoriv-uspishnoji-profesijnoi-pidhotovky/>.
5. Шалаєва Г. В. Деякі аспекти мотивації вивчення іноземних мов студентами-медиками / Г. В. Шалаєва // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ст. : http://www.rusnauka.com/39_VSN_2014/Philologia/3_182620.

REFERENCES

1. Bordovskaia N. V., Rean A. A. Pedagogika : uch. dlia vuzov / N. V. Bordovskaia, A. A. Rean. – SPb. : Pyter, 2001. – 304 s.
2. Dusavitskii A. K. Motyvny uchebnoi deiatel'nosti studentov : ucheb. posobie / A. K. Dusavitskii. – Kharkov : KhHU, 1987. – 55 s.
3. Isaienko S. A. Formuvannia profesiinoi kul'tury u studentiv inzhenerno-tekhnichnykh spetsial'nostei zasobamy inozemnoi movy : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Isaienko Svitlana Anatoliivna ; Instytut vyschoi osvity APN Ukrainy. – K., 2009. – 226 s.
4. Tryhub I. P. Motyvatsiia studentiv iak odyz iz osnovnykh faktoriv uspishnoi profesiinoi pidhotovky / I. P. Tryhub // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu do st. : <http://naub.oa.edu.ua/2014/motyvatsiia-studentiv-iak-odyn-iz-osnovnyh-faktoriv-uspishnoi-profesijnoi-pidhotovky/>.
5. Shalaieva H. V. Deiaki aspekty motyvatsii vyvchennia inozemnykh mov studentamy-medykamy / H. V. Shalaieva // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu do st. : http://vvv.rusnauka.com/39_VSN_2014/Philologia/3_182620.

Отримано 21.02.2017

Ten commandments for motivating language learners

by Zoltan Dornyei and Kata Czizer:

1. Set a personal example with your own behaviour
2. Develop a good relationship with the learners
3. Increase the learners' linguistic self-confidence
4. Make the language classes interesting
5. Promote learner autonomy
6. Personalise the learning process
7. Increase the learners' goal-orientedness
8. Familiarize learners with the target culture
9. Create a pleasant relaxed atmosphere in the classroom
10. Present the tasks properly

From <https://oupeltglobalblog.com/2011/05/06/10-commandments-for-motivating-language-learners/>